

TERVETULOA YLISENVAARAN MAISEMAPOLULLE

Kolarin Sieppijärven kylään kuuluvan Ylisenvaaran 2,5 kilometriä pitkän maisemapolun lähtökohtana on Struven ketjun liittäminen Unescon maailmanperintöluetteloon 15.7.2005. Täällä Lakitien polun varressa on Kolarin kunnan alueen ainoa Struven kolmiomittauspiste. Lakitie aikanaan johti kylän pohjoisosan niittypalstoille, ehkä jo kauan ennen vaaran itälaidan maantielinjausta 1800-luvun jälkipuolella.

Kotiseutuyhdistys Kolarin Vasittu Luuta ry. kaavaili Ylisenvaaran mittakivistä muinaisjäänöksen hoitokohdetta vuodesta 2015 alkaen. Silloinen käynti vaaralla avasi koko maiseman vaikuttavuutta niin, että yhdistys päätti edistää vaarapolulta avautuvan paikalliskulttuurin esittelyä laajemminkin. Haasteeksi osoittautui Struven pistettä ympäröivän metsäpalstan maanomistus, joka jakautuu yli 100 osakkaalle. Kohteen laillinen hoitaminen ja maastomerkintä nimittäin vaativat Museoviraston lisäksi jokaiselta maanomistajalta kirjallisen luvan, sillä Struven mittapiste on muinaismuistolain nojalla rauhoitettu. Muutenhan kohteella saa toki vierailta jokaisenoikeuden pohjalta. Myös Sieppijärven kyläyhdistys kiinnostui polun merkitsemisestä. Niinpä kotiseutuyhdistys haki ja sai rahoitusta Museovirastolta maisemareitin perustamiseen tämän kartan avulla. Hanketta on tarkoitus jatkaa pystyttämällä numeroituihin opastuspaikkoihin vastaavat tekstitaulut.

Kartan mobiiliversio löytyy Kolarin kunnan kotiseutumuseon verkko-osoitteesta <https://www.kolari.fi/fi/palvelut/vapaa-aika/museo/ylinenvaara.html> , joka avautuu myös kartan kannen qr-koodista. Opastustekstit ovat verkossa suomen lisäksi englanniksi. Maisemapolulle voi tiedustella opastusta kotiseutumuseolta (040 489 5316 tai museo@kolari.fi), kyläyhdistykseltä (040 50 642 73 tai Sieppijarvenkylayhdistys@gmail.com) tai kotiseutuyhdistykseltä (040 57 201 49).

Reittiä suositellaan käveltäväksi. Tavanomaiselle liikkujalle helppokulkuinen tieura loivine nousuineen ja laskuineen voi harkinnan mukaan soveltua myös lievästi liikuntarajoitteisille retkeilijöille. Reitillä noudatetaan roskattoman retkeilyn periaatetta: minkä ”tuot tullessas”, sen ”viet mennessäs”. Luvaton tulenteke on kielletty.

Edellä mainittujen tahojen lisäksi yhteistyökumppaneita ovat olleet Tornion kaupungin hanke ”Struven ketjun pohjoiset osat” sekä Tornionlaakson museo, polun varren muut maanomistajat, opastetekstien kirjoittajat sekä Tunturi-Lapin Paino.

Opintokysymyksiä, joihin vastaukset löytyvät opasteteksteistä:

1. Minkä lain nojalla Suomessa muinaisjäänökset on rauhoitettu?
2. Minkä niminen maailmanluokan muinaisjäänös sijaitsee Ylisenvaaran maisemareitin varrella?
3. Millaista on kestävä retkeily?

OPASTE ①

KOLARILAISEN PORONHOIDON PITKÄT PERINTEET

Poronhoidolla on Kolarissa pitkät perinteet ja niiden voidaan katsoa alkavan jo peuranpyynnistä. Ennen poron kesyyntymistä ja poronhoidon muotoutumista nykymuotoiseksi karjanhoidoksi Kolarin alueella pyydettiin poron villiä sukulaista, peuraa. Peuranpyynnistä meidän alueellamme kertovat useat löydetyt peurakuopat. Peuranpyynnin aikaan ihmisillä oli vain muutamia kesyjä poroja, joita käytettiin houkutuseläiminä.

Ensimmäiset kirjalliset tiedot Kolarin poronhoidosta liittyvät raitiokulttuuriin. Raitio hoiti toisten ihmisten poroja. Raitiokulttuuri on luultavasti perinteenä jopa tuhatvuotinen. Kolarissa raitiot ovat hoitaneet talollisten poroja. Raitiokulttuuriin kuuluu myös porojen lypsäminen ja suullisen perimätiedon mukaan Kolarin paliskunnan alueella on vanhat lypsykaarteet ainakin Asumamaassa ja Tunturijängän laidassa. Tunnettuja raitioita meillä ovat olleet mm. Ungan Pieti, Kissa-Kaija ja Kohvin Lassi. Raitiokulttuuri eli voimakkaana Kolarin alueella koko 1800-luvun.

Kolarin alueella on ollut melko tavallista, että talossa on ollut muutama poro, vaikka talo olisi saanut varsinaisen toimeentulonsa muista elinkeinoista kuin poronhoidosta. Meillä onkin vielä raitioajan jälkeenkin puhuttu erikseen poronomistajista, joilla on ollut luvussa joitakin poroja ja poromiehistä, jotka ovat hoitaneet varsinaisen poronhoitotyön. Vähäporollisissa taloissa tärkeimpiä ovat olleet ajoporot. Niitä on talossa voinut olla jopa parikymmentä. Poroja käytettiin kuljetuksiin talvella, etenkin alkutalvesta, kun talvitiet eivät vielä kantaneet hevosta.

Kolarin kunnan alueella on ollut alunperin kaksi paliskuntaa: Yli-Kolari ja Ala-Kolari. Vanhoissa asiakirjoissa nimien käyttö oli hyvin kirjavaa ja Ala-Kolarista on käytetty mm. nimiä Kolarin Alipalkinen, Alanen Kolari ja Kolarin alanen paliskunta. Näistä viimeistä käytettiin eniten ainakin sanomalehtien erotusilmoituksissa. Paliskunnan nimeksi tuli Kolarin paliskunta 1990-luvun taitteessa. Kolarin poromiehet tekivät ennen paljon yhteistyötä Orajärven paliskunnan poromiesten kanssa. Poroja hoidettiin yhteispaimenuksessa orajärveläisten kanssa 1930-luvun puoliväliin asti. Esimerkiksi Karjalaisen ja Toramaan aidalla on pidetty myös Kolarin alasen ja Orajärven (silloin Turtolan ylinen) paliskuntien yhteisiä erotuksiakin.

Poronhoitoon liittyviä rakennelmia, kämppiä ja aitoja, löytyy Kolarin paliskunnan alueelta puolisen sataa. Osa niistä on niin vanhoja, että niiden rakennusajasta ei ole edes suullista perimätietoa. Tällaisia aitoja ovat ainakin Karjalaisen ja Nimettömän vanhat aidat. Paliskunnan vanhimmat aidat on rakennettu hirsistä salvomalla perkka-aidan mallilla. Kolarissa perkka-aitaa on kutsuttu tulusaidaksi. Ylisessävaarassa on kylän puolella ollut vanha aita, joka oli tehty tulusaidan mallilla. Se ei kuitenkaan ole kaikista vanhimpia aitojamme. Se on rakennettu 1930-luvulla samoin kuin Toramaan ja Vittajupukan hirsikaarteet.

Hirsikaarteista luopumisen jälkeen alettiin tekemään ulkuaitoja. Ulkuaidoissa aidakset oli tehty halkaistuista puista. Tässä sijaitseva Ylisenvaaran pohjoispuolen aita on jo nykyaikaisella mallilla tehtyä lauta-aitaa, ja se on rakennettu 1970-luvulla. Vuosisadan alkupuolella Ylisenvaaran vanhan aidan ollessa vielä käytössä siellä käsiteltiin usein sydäntalvella pohjoisesta Kolarin kylän lähetyviltä kerätyt porot. Ylisenvaaran erotuksiin saatiin yleensä koottua noin puoli tuhatta poroa.

Erotukset olivat usein suuria tapahtumia ja niihin kerääntyi poronhoitajien lisäksi muutakin uteliasta väkeä. Etenkin ennen sotia erotusaidoilla oli myös markkinaväkeä. Erotuksissa eroteltiin eloporoja teurasporoista ja ennen myös teurastaminen tapahtui erotusaidoilla. Koska teurastaminen tapahtui yleensä vasta seuraavana päivänä, erotusväki yöpyi Ylisenvaaran ja Sieppijärven taloissa. Molemmat Ylisenvaaran aidat ovat olleet erotusaitoja. Osa paliskunnan aidoista on kesäaitoja, joita on käytetty vasojen merkitsemiseen. Tällaisia aitoja on ollut Porovuomalla Vittajupukan laidassa ja myöhemmin Porovuoman Haukirovan puolella. Tällä hetkellä paliskunnan tärkeimmät aidat ovat Karkulainen, Vuolittaja, Kaivoslaki ja Ruostejärvi.

Poronhoito on muuttunut viimeisen sadan vuoden aikana paljon. On siirrytty hiihtohommasta kelkan ja mönkijän käyttöön. Luonnonlaitumet ovat kaventuneet maankäytön paineessa ja on alettu antamaan lisäruokaa poroille. Jotkin vanhat perinteet kuitenkin pidetään yllä palkisessa yhä. Ajoporoja koulutetaan edelleen, aina tilaisuuden tullen käytetään laitisporoa¹, ja porokoiran haukku kuuluu aidoilta vielä nykyäänkin. Poronhoito on edelleen tärkeä elinkeino ja elämäntapa monille alueen ihmisille. Kolarin paliskunnassa on nyt noin 2 600 poroa ja 69 poronostajaa.

Teksti: Reeta Ikonen 2021

Opasteen sijainti: ETRS-TM35FIN N: 7455020.879, E: 366075.729

Opintokysymyksiä:

4. Mitä olivat raitiot ja mitä he tekivät?
5. Millä nimellä Kolarissa kutsuttiin hirsistä salvottua poroaitaa?
6. Miksi poroja kootaan aitoihin eli kaarteisiin?

¹ Poro, jonka johdolla tokka siirretään toiseen paikkaan.

STRUVEN KETJU ON JÄTTIMÄINEN MITTANAUHA, JONKA AVULLA MAAPALLON MUOTO JA KOKO VARMISTETTIIN 1800-LUVULLA

Kunnianhimoisena tieteellisenä tavoitteena 1800-luvun alkupuolella oli mitata mahdollisimman pitkä maapallon pituuspiiriä vastaava mitta. Vuosien 1816 - 1855 aikana toteutettu työ nimettiin Struven ketjuksi saksalaisen tähtitieteilijän F.G.W. Struven mukaan. Mittauksella haluttiin saada selville tarkkaan maapallon koko ja litistyneisyys.

Struven ketju on 2822 kilometriä pitkä ulottuen Mustalta mereltä Jäämerelle asti. Matka mitattiin käyttäen ns. kolmiomittaustekniikkaa. Ketju muodostuu tarkasti paikallistetuista pisteistä, joista oli näköyhteys aina seuraaviin pisteisiin. Pisteitä yhdistämällä muodostettiin kolmioita, jotka yhdistettiin ketjuksi. Kolmioketjun pituus voitiin laskea matemaattisesti. Mittauksiin kuuluivat myös paikantaminen tähtitieteellisin menetelmin sekä ns. perusviivan mittaaminen oikean mittakaavan selvittämiseksi.

Kuvalähde: fi.wikipedia.org/wiki/Struven_ketju

Maapallon muotoa olivat selvittäneet Tornionlaaksossa jo ennen Struvea ranskalainen Maupertuis 1736 - 37 sekä ruotsalainen J. Svanberg 1801 - 03. Pulkovon observatoriossa Venäjällä työskennellyt Struve neuvotteli ruotsalaisten ja norjalaisten kanssa mittauksen jatkamisesta Tornion pohjoiseen. Aiempia mittauksia hyödyntäen ruotsalaiset mittasivat 1840-luvulla ja 1850-luvun alussa Tornion Kautokeinoon astronomi N.H. Selanderin johdolla.

Pohjoinen on kiinnostanut tiedemiehiä ja tutkimusmatkailijoita jo kauan. Tiedonhalu toi ihmisiä eksoottisille ja tutkimattomille seuduille. Pohjoiseen tuli kasvitieteilijöitä, keskiyön auringon ja revontulien tarkkailijoita. Monet tutkimusmatkailijat halusivat tutustua erilaisiin luonnonolosuhteisiin, mutta myös pohjoisilla seuduilla asuviin ihmisiin. Matkailijat yöpyivät kestikievareissa, ja esimerkiksi Struven ketjun tiedemiehet palkkasivat paikallisia kantamaan huolellisesti pakattuja tutkimuslaitteita. Mittauspaikat sijaitsivat usein maastoissa, joissa oli haastavaa kulkea.

Tornion-Muonionlaaksossa tiestöt monille kylille olivat vielä 1800-luvun puolimaissa kehitysvaiheessa. Tornion Ylitorniolle asti meni kunnan tie molemmin puolin jokea, josta jatkui ratsastuspolku Pajalaan. Matarengista ylöspäin oli 1840-luvulla usein selvintä mennä venekyydillä, koska yhtenäistä kesätietä ei vielä ollut. Suoalueita ylitettiin pitkospuureiteillä joihinkin kyliin.

Läheinen Kängäsen alue Pajalassa oli tullut Struven ketjun mittaajille tutuksi, koska siellä he viettivät loppukesät 1846 ja 1847 tehden tutkimuksia ja suunnitelmia. Ylisenvaaran kolmiomittaus toteutettiin elokuussa 1849. Kulmamitat otettiin Muonion Kiuaskerolle, Pajalan Jupukkaan ja Paljukkavaaraan, sekä Pellon Olosvaaraan. Struven ketjun mittauksissa mukana ollut vapaaherra C. Skogman kirjoitti (1862) laskeneensa mittausten aikaan Ylisessä vaarassa olleen 376 hongan kantoa, kun mittauksia varten jouduttiin avaamaan näkölinjoja toisiin vaaroihin. Vaaran lakialueella on nykyisinkin näkyvillä lukuisia kelottuneita kantoja, jotka ovat silminnähtävien vanhoja. Kulmamittauksessa kohdistettiin mittauslaite tarkasti toiselle vaaralle pystytettyyn merkkiin eli signaaliin, joka oli puun yläosaan kiinnitetty tynnyri.

Tieteellisenä tuloksena lopulta havaittiin, että etäisyys maapallon ytimestä tai keskipisteestä navoille on noin 21 km lyhyempi kuin päiväntasaajalle. Mittaukset vaikuttivat myös karttojen kehitykseen. Struven ketju valittiin 2005 Unescon maailmanperintölistalle. Ketju edustaa tieteen ja tekniikan kulttuuriperintöä ollen hieno esimerkki valtioiden yhteisestä ponnistuksesta.

Teksti: Jarno Niskala 2021

Ylisenvaaran Struven pisteen koordinaatit: ETRS-TM35FIN P: 7454404 I: 366659
Opasteen sijainti: ETRS-TM35IN P: 7454860.212, I: 366 295.729

Lähteitä:

Jäämaa O. (1930). Venäläis-skandinaavisen astemittausketjun osa Tornio-Beljashvaara. Julkaisussa Pohjois-Suomen kolmiomittaukset II. Maanmittaushallituksen julkaisuja N:o 17. Helsinki.

Mannermaa K.H. (1914). Venäläis-Skandinaavisen astemittauksen kolmiopisteiden etsiminen Tornion pohjoispuolella Suomessa. Suomen maamittari-yhdistyksen aikakauskirja 01.04.1914 no 4. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/893899?page=1>

Ollila, O. (1912). Maanmittauksen teknillistä puolta ja kartografiaa koskevia havaintoja: Kertomus valtioavulla v:na 1910 tehdystä matkasta Skandinavian maihin ja Saksan valtioihin. Helsinki: Keisarillisen senaatin kirjapaino.

Petrelius. (1889). Trianglepunkter i Finland. Fennia I, nro 4. <https://d-nb.info/1093227184/34>

Rainesalo, A. Kajaanin-Kemijärven-Tornion kolmioketju. Teoksessa Pohjois-Suomen kolmiomittaukset. Maanmittaushallituksen toimesta Pohjois-Suomessa suoritettut kolmiomittaukset 1, Maanmittaushallituksen julkaisuja 15/1928, 7 - 34.

Selander: Gradmätning och nivellering i Lappland i boken Öfversigt af Kongliga Vetenskaps-Akademiens förhandlingar Sjunde årgången 1850. 1851, 250 -

252. <https://books.google.se/books?id=ZiNKAAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=bibliogroup:%22%C3%96f%20versigt%20af%20Kongliga%20Vetenskaps-Akademiens%20f%C3%B6rhandlingar%22&hl=sv&sa=X&ved=2ahUKEwi5tJuxkZTuAhXroosKHW8fAMw4ChDoATAEgQIABAC#v=onepage&q&f=false>

Skogman, C. Svensk-Norska gradmätningen 1845-52. Tidskrift i sjöväsendet Häfte nr.4, 5. 1862. <https://www.koms.se/tidskrift/arkiv/nr-5-1862/>

Smith, J.R. (2005). "The Struve Geodetic Arc." International Institution for History of Surveying & Measurement. http://www.fig.net/organisation/perm/hsm/history_of/measurements/struve/struve_arc_smith_2005.pdf

Struve F. G. W. (1857 & 1860): Arc du méridien de 25° 20' entre le Danube et la Mer Glaciale mesure depuis 1816 jusqu'en 1855. Académie des sciences de St. Pétersbourg, Volume I and II, Saint Petersburg, Russia (in French, English translation available).

Woldstedt, F. (1849). Die Höhen der Dreieckspunkte der finnländischen Gradmessung über der Meeresfläche. Acta Soc.Scient.Fenn. T. III, s. 159-

297. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/16131/actasocietatissc03suom.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Julkaistu Suomen Tiedeseuran sarjassa: Acta Societatis Scientiarum Fennicae, nro 3 (1849).

Opintokysymyksiä: 7. Mikä oli tähtitieteilijä F. G. W. Struven ammatti ja mistä hän oli kotoisin?
8. Milloin ja mitä tarkoitusta varten Struve raivautti ja mittautti Mustaltamereltä Jäämerelle ulottuneen kolmiomittausketjun?

OPASTE ③ KOLME MILJARDIA VUOTTA YLISENVAARAN MAISEMAKEHITYSTÄ KULTTUURIYMPÄRISTÖKSI

Ylisenvaaran kiillegneissiiä oleva kallioperä syntyi ehkä jo kolme miljardia vuotta sitten meriympäristössä. Luode – kaakkosuuntaiseksi kumpareeksi kallio kääntyi vajaat kaksi miljardia vuotta sitten svekocarjalaisen vuoriston työntämänä. Maapallolla 2.6 miljoonaa vuotta sitten alkaneen jääkausivaiheen viimeisin, 116 000 vuotta sitten alkanut Veikselmannerjäätikkö kuljetti sekalajitteista kiviainesta, jota kertyi moreeniselänteen Ylisenvaaran kalliokohouman kohdalle. Noin 10 300 vuotta sitten vaara paljastui Itämeren altaaseen jäätiköstä sulaneen Ancylusjärven saarena, jota ympäröi naapurivaaroista kehkeytynyt saaristo, kun idässä rannikkoa reunusti kuiva manner. Koillisessa avoimen ulapan takana 42 kilometrin etäisyydessä kohosi majakkana Yllästunturi. Maankohoamisen vuoksi Ancylusjärvi lienee ympäröinyt Ylistävaaraa noin 350 vuotta, kun järven vaikutus Kolarissa kesti kaikkiaan 700–1000 vuotta.

Ensimmäiset jääkauden jälkeiset kasvit olivat heiniä ja suokasveja. Varhaisimmat eläimet saattoivat olla vesilintuja sekä kaloja ja norppia. Seuraavan vaiheen matalat varpukasvit ja pensaat, kuten katajat ja pajut, pystyivät elättämään jo arktisia maanisäkkäitä, mm. peuraa. Ensimmäiset metsät olivat koivuvaltaisia, joten ne houkuttelivat asukkaikseen majavia ja hirviä. Tämä kuiva ja mantereinen ilmastovaihe päättyi noin 8700 vuotta sitten lämpimään mänty- ja leppäkauteen, jolloin saapuivat mm. karhut ja metsäkanalinnut. Teuravuomalta rekisteröity voimakas turpeenkasvu noin 8400 vuotta sitten lienee merkinnyt yhä voimakkaampaa metsittymistä ja vesistöjen umpeutumista. Luonnonmaisema alkoi kehkeytyä nykyisen kaltaiseksi viilenevän kuusivaiheen alkaessa noin 3800 vuotta sitten.

Sieppijärveltä tunnetaan 2–5 tarkemmin tutkimatonta kiviakaudentyyppistä löytöpaikkaa. Pelkkien muinaisranta- ja korkeuksien perusteella ne saattaisivat ajoittua aikaisintaan 10 300–9900 vuoden taakse. Vanhin kohde voisi olla tulisijaladelmä Ylisenvaaran itärinteellä. Vahvin löytöpaikka on Pääkkölän tilalla, josta on tallennettu pari vihreäkivitalttaa, poikkikirves, kvartsi-iskoksia ja palaneita luita. Löytöjä on myös Poikkijärven Isomaasta, Saarikoskenojan suulta sekä Rovasta kotiseutumuseolta. Mainittua kiviladelmää lukuun ottamatta muut kohteet sijaitsevat Yliseltävaaralta 2,5 – 4,5 kilometriä kaakkoon.

Kylän historiaa valottava kulttuuriperintökohde on Lamminjätkän pitkospuureitti, jonka pohjana saattaa olla jo pirkkalaisaikaan palautuva Naamijoen ja Teuravuoman viitoittama luonnonreitistö Tornion ja Sodankylän välillä. Pirkkalaisliikenteen merkitys korostui 1200-luvun lopulta lähtien turkiskaupan ja verotuksen sekä lisääntyneen vetoporotarpeen kautta. Näin katsotaan Tornionlaaksolle ominaisen raitioporonhoidon syntyneen. Seuraava merkkipaalu on kirjallinen tieto 1430-luvulta, jolloin lapinraja sijaitsi Pellon pohjoispuolella. Siitä pohjoiseen eränkäynti vaati alueen asukkaiden eli lappalaisten luvan. Olaus Magnuksen vuoden 1518–19 vierailuun perustuva kuvaus napapiirin metsäseutujen asukkaista kertoo heidän harjoittaneen pyyntielinkeinoja, pienimuotoista poronhoitoa sekä kauppaa. Sieppijärvi mainitaan nimeltä ensi kerran vuoden 1553 eräjärviluettelossa, jossa kalastusoikeus kirjattiin hietaniemeläiselle talonpojalle.

Lähtölaukaus nykymuotoisen kyläasutuksen synnylle oli Köngäsen ruukin perustaminen Pajalaan. Sieppijärvi liitettiin 1650-luvulla ruukin talousalueeseen varsinkin luonnonheinää tuottavana niittyalueena. Sieppi-äijä ruukin väen oppaana lienee edustanut alkuperäisväestöä, jonka kotipaikka jäi lopulta ensimmäisen uudistalon varjoon 1677.

Struven ketjun mittausten aikakautta 1800-luvun puolivälissä kuvastaa tuolloin yleistynyt maatalouden sivuelinkeino tervanpoltto, jonka muistona tervahautajäänös valleineen ja ränneineen löytyy Ritaleen länsireunalta jängän laidalta.

Teksti: Hilikka Oksala 2021

Opasteen sijainti: ETRS-TM35FIN P: 7454713.545, E: 366486.395

Lähteitä:

https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx

Johansson, Peter 2007: Late Weichselian Deglaciation in Finnish Lapland. Applied Quaternary research in the central part of glaciated terrain. Edited by Peter Johansson and Pertti Sarala. Geological Survey of Finland, Special Paper 46. 47 – 54.

Julku, Kyösti 1975: Keskiäikainen tuomio Pellon rajoista. Oulun yliopisto Historian laitos. Eripainossarja N:o 20. Oulu. 28 – 31.

Kortesalmi, J. Juhani 1977: Porot Tornionlaakson lapinliikenteessä. Faravid Pohjois-Suomen Historiallisen Yhdistyksen vuosikirja I. Tornio. 110 – 124.

Lundholm, Kjell 1991: Elinkeinojen kehitys. Tornionlaakson historia I. Jääkaudelta 1600-luvulle. Toim. Olof Hederyd, Yrjö Alamäki ja Matti Kenttä. Malung. 266 – 301.

Magnus, Olaus Gothus 1973: Pohjoisten kansojen historia. Suomea koskevat kuvaukset. Toim. Kaarle Hirvonen – Kustaa Vilkkuna. Helsinki/Keuruu.

Mäkilä, Markku – Heikki Säävuori, Oleg Kuznetsov, Ale Grundström 2013: Suomen soiden ikä ja kehitys. Geologian tutkimuskeskus. Turvetutkimusraportti 443. Espoo.

Ollikainen, Aki 2005: Routalattiat. Sieppijärven kylän vaiheita läpi vuosisatojen. Tornio.

Oksala, Hilikka 2009: Sámi Past in the NW Forest Lapland in Finland – Tradition and Change from the Stone Age up to Historical Times. Recent Perspectives on Sámi Archaeology in Fennoscandia and North-West Russia. The Finnish Antiquarian Society. Iskos 17. Helsinki. 144 – 161.

Paulaharju, Samuli 1962: Lapin muisteluksia. Toinen painos. WSOY. Porvoo.

Saarnisto, Matti 1981: Holocene Emergence History and Stratigraphy in the Area North of the Gulf of Bothnia. Annales Academiae Scientiarum Fennicae. Series A. III Geologica – Geographica 130. Helsinki.

Ukkonen, Pirkko – **Mannermaa**, Kristiina 2017: Jääkauden jälkeläiset. Suomen lintujen ja nisäkkäiden varhainen historia. Museoviraston julkaisuja 8. Helsinki.

Vahtola, Jouko 1991: Birkarlit `pirkkalaiset`. Tornionlaakson historia I. Jääkaudelta 1600-luvulle. Toim. Olof Hederyd, Yrjö Alamäki ja Matti Kenttä. Malung. 218 – 224.

Vienontytär, Kata 2019: Peiliin katsomisen paikka, Ursulan tyttäret. Tornionlaakson paikallishistoriaa vaimoitten näkökulmasta. Väyläkirjat.

Väänänen, Jukka 2004: Sieppijärven ja Pasmajärven kartta-alueiden kallioperä. Suomen geologinen kartta. Kallioperäkarttojen selitykset. Geologian tutkimuskeskus. Espoo.

Jos kuvittelet horisontissa näkyvän Yllästunturin ja etualalla sijaitsevan Ylisenvaaran pohjoistasanteen välisen vihreän laakson kokonaan veden peittämäksi ja havupuuttomaksi, saat käsityksen jääkauden jälkeisen Ancyclusjärven ulapan muodostamasta maisemasta täällä noin 10 000 vuotta sitten. Kuva H. Oksala 2021.

Opintokysymyksiä:

9. Mitä kivilajia Ylisenvaaran kallioperä on?

10. Minkä niminen oli jääkauden mannerjäätiköstä sulanut suuri makeanveden allas?

11. Mitä 1430-luvulla Pellon ja Sieppijärven välisellä alueella kulkenut lapinraja merkitsi?

Struven ketju on kolmioketju, jonka mittauspisteet mitattiin 1816-1855 maapallon tarkan kokoluokan ja muodon selvittämiseksi. Kolarin kunnassa sijaitsevalla, yli 200 metriä korkean Ylisenvaaran paikallisen lakialueen mittauspisteellä kolmiomitattiin elokuussa 1849. Piste oli mukana muodostamassa 2820 kilometrin pituista kolmiomittausjonoa silloisen Venäjän ja Ruotsin alueilla kulkien Mustaltamereltä nykyisen Suomenkin läpi Pohjoiselle jäämerelle.

Nykyisin nämä ketjun 265 kolmiopistettä, joista noin 104 on Suomessa, sijaitsevat kymmenen valtion mailla: Norja, Ruotsi, Suomi, Venäjä, Viro, Latvia, Liettua, Valko-Venäjä, Moldova ja Ukraina. Näiden valtioiden esityksestä ketju hyväksyttiin UNESCON maailmanperintökohteeksi vuonna 2005.

Ylisenvaaran mittauspiste on suojeltu kansallisen muinaismuistolain nojalla. Mittauspistettä huollettiin viranomaisten toimesta vuonna 1913. Piste oli Suomen itsenäisyyssaikana pitkään unohduksissa, kunnes Petri Vaattovaara löysi sen kiveen hakattuine risteineen heinäkuussa 2005. Struven ketjun pisteet on aikanaan merkitty yleensä kiveen tai kallioon poratulla reiällä, mutta silloisella Venäjän ja Ruotsin rajaseudulla Tornioista jokivartta pohjoiseen päin ruotsalaiset mittaajat käyttivät kiveen tai kallioon hakattua ristiä.

Vaikka Ylisenvaaran Struven mittauspisteen maastomerkintöjen säilyminen ja löytämättömyys lienee sattuman ja toisaalle ohjanneiden ennako-oletuksien seuraus, niin pisteen löytyminen kesällä 2005 oli tarkan ja määrätietoisen etsinnän tulos. Tutkijana Kuopion yliopistossa työskennellyt Petri huomasi kotikylässään Sieppijärvellä hillanpoimintalomallaan heinäkuussa käydessään kyläpuheista ja paikallislehdistä, että pistettä oli kovasti etsitty muttei löydetty. Maailmanperintökohteet olivat tuttuja jo maailmalta, joten pitihän kotikylän Struven piste löytää. Ensimmäiseksi oli selvitettävä Struven pisteiden merkintätapa maanmittauslaitokselle soittamalla. Oli lainattava alueen maastokartta korkeuskäyrineen naapurista. Risti tai poranreikä kivessä tai kalliossa oli mielessä Ylisenvaaran rinnettä kompassi ja kartta kädessä tutkiessa. Yhtäkkiä näkyi edessä kaverrettu säännöllinen risti kivessä, joka oli muiden päänkokoisten kivien joukossa. Vaikka metsä oli hämyinen, niin aurinkoinen päivä mahdollisti kiven lakiosassa olevan selvän ristikaiverruksen havaitsemisen paikallisella Ylisenvaaran lakialueella, joka sijaitsi selvästi alempana kuin kaikkein korkein Ylisenvaaran huippu. Petri merkkasi löytöpaikan viereiseen puuhun oranssilla narulla kiinnitetyllä tiedotuksella Ylisenvaaran Struven kolmiomittauspisteen löytymisestä ja asiasta tiedotettiin alueen lehdissäkin. Seutulaiset vierailivat pisteellä vuosien varrella ja Museovirasto vieraili paikalla kesällä 2020 merkaten alueen oranssilla nauhalla. Petrin 2005 kiinnittämä naru oli siihen asti merkkinä.

Ylisenvaaran kolmiomittaajien vuonna 1849 muodostamat Struven ketjun mittauspisteen maastomerkinnät ovat kokonaisuutena edelleen hyvin havaittavissa, ja kiven ristikaiverrus on yksi harvoista tänäkin päivänä nähtävissä olevista Struven ketjun mittauspisteisiin hakatuista risteistä. Ristin sakarat ja ympärillä oleva suorakaiteen muotoinen, noin kymmenen kiven ryväs ovat pääilmansuuntien mukaiset. Sijainti on jopa 30 metriä alempana kuin vaaran kaikkein korkein huippu.

Ylisenvaaran mittauspiste oli tuolloin muodostamassa kolmea kolmiomittausketjun kolmiota ja sillä oli yhteys neljän eri kolmiomittauspisteen kanssa. Noista näköyhteydessä Ylisenvaaran kanssa olleista pisteistä kaksi sijaitsee Tornio-Muoniojoen takana Ruotsin

puolella (Paljukkavaara ja Kerrojupukka) ja kaksi muuta Suomen puolella (Olosvaara Pellossa ja Kiuaskero Muoniossa lähellä Kolarin kunnan rajaa).

Lähellä Sieppijärven kylää, Laestadius polkua, Kotiseutumuseota ja pohjoiseen menevää valtatieä sijaitseva ja näköalojakin saapuville vierailleen tarjoava Struven ketjun mittauspiste löytyy maastokarttaankin merkittynä helppokulkuisen ylöspäin vievän leveän polun välittömästä läheisyydestä metsäiseltä paikalliselta lakialueelta.

Teksti: Petri Vaattovaara 2021

Struven pisteen koordinaatit: ETRS-TM35FIN P: 7454404 I: 366659

Opasteen sijainti: ETRS-TM35FIN N: 7454558.879, E: 366569.062

Lisätietoja:

https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1000016403

Ristikaiverrus on oikeanpuoleisessa kiviryhmässä sijaitsevan laakean kiven pinnassa. Kuva H. Oksala 2015.

Opintokysymyksiä:

12. Kuinka pitkä Struven ketju on?
13. Milloin Yliseenvaaraan mitattiin Struven piste?
14. Minkä nykyajan valtioiden alueella Struven ketju kulkee?

OPASTE 4 b) STRUVEN KETJUN PISTEEN MAANOMISTUS YLISESSÄVAARASSA

Struven ketjun piste Sieppijärven Ylisessävaarassa sijaitsee tilalla, jonka kantanumero on 11. Uudistilan numero 11 perusti Olli Pasma poika Abraham eli Aapo väliaikaisella luvalla 1830-luvun alussa. Aapo käytti ensimmäisen vaimonsa sukunimeä Satta. Tila kuitenkin määrättiin 1841 siirrettäväksi Sieppijärven etelärannalle, koska se jäi kylällä vanhempien tilojen alle.

Järven eteläpuolella Aapo rakensi talon ympäristöään hieman korkeammalle kohdalle eli rovalle. Tilan nimeksi tuli Järvirova, joka myös vakiintui Aapon perheen sukunimeksi. Tilaan kuului kotipalstan lisäksi useampi niittypalsta ja metsäsarka, joka oli Ylisessävaarassa.

Aapon jälkeen tilan sai haltuunsa Salomon Järvirova vuonna 1848 ja Salomon myi tilan Erkki Koskenniemelle vuonna 1868. Erkki ja Eeva (os. Kangas) käyttivät myös Järvirovaa sukunimenään Koskenniemen ohella, ja heidän lapsensa alkoivat käyttää Järvirova-sukunimeä, kunnes pappi muutatti nimen 1940-luvulla takaisin Koskenniemeksi. Eevan ja Erkin lapsista seitsemällä on jälkikasvua ja kahdeksan kuoli lapsettomana. Erkki kuoli vuonna 1904 ja Eeva vuonna 1921. Lapset hallinnoivat yhdessä tilaa lähes neljäkymmentä vuotta.

Syyskuussa 1925 päivätyllä kauppakirjalla perikunta myi mm. Ylisestävaarasta kaikki ne kuusipuut, joista voi saada 13 englannin jalkaa 4 tuuman latvalla kuoren alta tervettä paperipuuksi kelpaavaa puuta. Kauppakirjassa sovittiin myös, että ostajan on hakettava ja ulosotettava puut ennen huhtikuun viimeistä päivää 1926. Hinnaksi sovittiin 50 penniä uittokuutiojalasta.

Erkin jälkeinen perinnönjako aloitettiin 1946, mutta vielä 1951 metsää myi perikunta. Kun joku nuoremman polven jälkeläinen haki tilalle jakoa, vanhat miehet päivittelivät että ”*ko alethaan hajottamhaan*”. Tila viimein jaettiin Erkin ja Eevan jälkeläisille 1950-luvun alkupuolella. Ylisenvaaran metsäpalsta jaettiin useampaan palaan ja yhden osan sai Alma Koskenniemi. Alma kuoli 14. helmikuuta 1958 lapsettomana. Alman osa jäi perikuntaan, josta osa perikunnasta erotutti palansa pois 1980-luvun lopulla. Perikuntaan jäivät ne osakkaat, jotka eivät tiedä kuuluvansa Alman perikuntaan. Struven ketjun merkkikivi sijaitsee tällä Alman perikunnan jakamattomalla palstalla.

Teksti 2021: Tiedot keräsi kotiarkistosta Koskenniemen Eevan ja Erkin pojan tyttären tytär.

Opasteen sijainti: ETRS-TM35FIN P: 7454558.879, I: 366569.062

Maantielinjaus Sieppijärvien
länsipuolella 1860 – 70 -luvuilla.
Lähde <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-200806175507>.

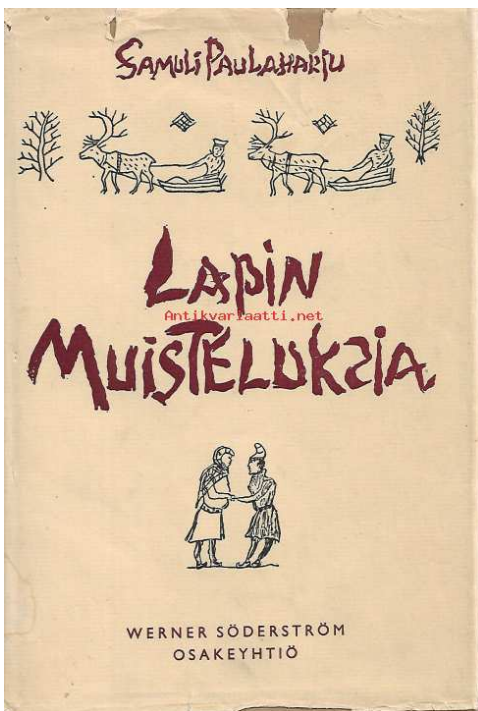
Opintokysymykset 15 – 17.

15. Milloin Ylisenvaaran lakialueen metsäsarka liitettiin Abraham eli Aapo Pasma eli Satan perustamaan tilaan?

16. Kenelle Struven pistettä ympäröivä metsäsarka kuului silloin kun Ylisessävaarassa toimitettiin kolmiomittausta?

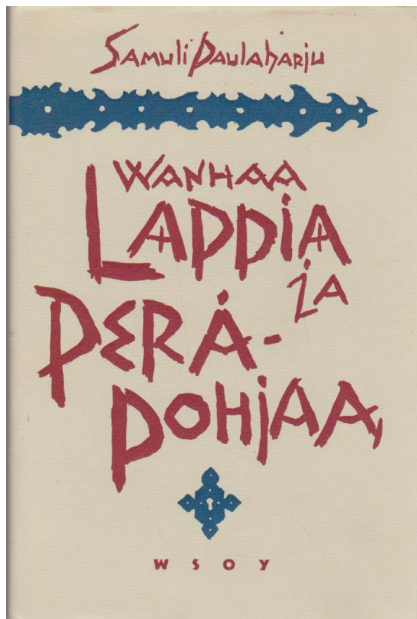

Ylisenvaaran viereisen Sieppijärven kylän syntyyn liittyy tarina Köngäsen ruukilta tulleesta Sieppi-äijästä, jonka mukaan järvi, sen viereinen vaara ja jänkä on nimetty. Kylän synty ja ainakin sen nimeämishistoria vaikuttaa kuitenkin olevan vielä Sieppi-äijääkin vanhempi. Köngäsen ruukki on nimittäin perustettu vuonna 1649 ja Sieppijärvi mainitaan jo vuoden 1553 haukiluettelossa. Olipa Sieppi-äijä sitten todellisuudessa kylän löytäjä tai ei, hänen asumuksensa jäänteiden sanotaan löytyneen Satan tilan mailta ”Filpan mäestä”, jossa nykyään lasketaan pulkkamäkeä. Hänellä sanotaan olleen järven rannassa kota ja pieni aitta. Sieppi-äijä ennusti, että vielä hänen kalavetensä ympärillä asuu lannan mies ja järven ympärille nousee iso kylä. Ja näin on käynytkin.

Sieppi-äijästä ja Sieppijärven kylän alkuvaiheista kirjoittaa kansanperinteen kerääjä Samuli Paulaharju kirjassaan Lapin muisteluksia. Hän kuvailee miten kylän kantasuvut Satat, Filpat, Pääköt, livarit, Jussit ja Rovat muiden muassa kansoittivat Sieppijärven ympäristön. Kirjassa on myös kartta, johon Ylisenvaaran viereinen Heinävuoma on merkitty ja siitä lähtevään Rapakko-ojan varteen on merkitty Sieppijärveläisten niittyjä. Itse Heinävuomalta heinää ovat tehneet ainakin Filpat. Heinävuoman reunassa Vankassa on vanha Filppalaisten niittylato, jonka sisäseinistä löytyy monien entisten sieppijärveläisten kaiveruksia.

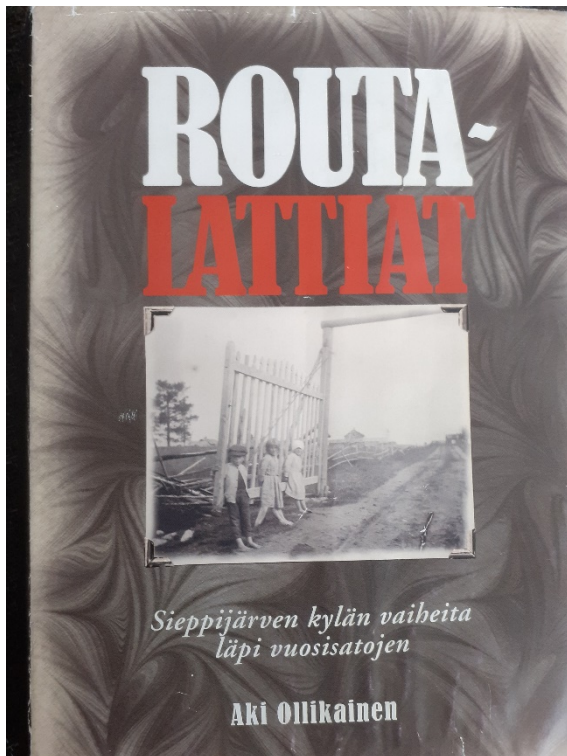
Paulaharju kirjoittaa kirjassaan Vanhaa Lappia ja Peräpohjaa Köngäsen ruukista. Ruukki vaikutti voimakkaasti Sieppijärven kylän elämään aina vuoden 1809 Haminan rauhaan saakka. Sieppi-äijän tosiaan kerrotaan tulleen ruukista löytöretkelle tänne Väylän itäpuoliseen kairaan ja ruukin vallanneen parhaat niittymaot järven ympäristöstä itselleen. Ruukilta kuljettiin Sieppijärvellä telatietä eli pitkospuita pitkin. Samaa reittiä sieppijärveläiset käyttivät kulkiessaan heinänteossa Väylän puoleisilla heinämaillaan sekä hoitaessaan hengenasioita Pajalassa. Sieppijärven ja Pajalan kirkollinen yhteys säilyi itseasiassa vielä Haminan rauhan jälkeenkin ja sieppiläiset hautasivat vainajiansa Pajalaan vielä pitkälle 1800-luvun jälkipuoliskolle. Sanotaan, että näitä pitkospuita pitkin sieppiläiset kävivät myös kuuntelemassa 1849 Pajalan kirkkoherraksi valittua Lars Levi Laestadiusia. Siksi vanha telatie nimettiin Laestadius-poluksi, kun kyläyhdistys 2000-luvun alussa kunnosti sen.

Ruukin ajoista kertovat paljon Ylisenvaaran lähiseudun paikannimet. Vaaran kaakkoispuolella lähellä kotiseutumuseota on Papinniitty, joka on ollut Köngäsen kirkon papin niittymaa. Vaaran pohjoispuolinen pieni laki, Vankka, oli alkuperäiseltään nimeltään Ruukinvankka. Lisäksi Sieppijärvessä oleva Voisaari, jota ruukin väki kävi niittämässä, on saanut nimensä voista, jolla maksettiin vuokraa niittymaasta

Samassa kirjassa Paulaharju kirjoittaa myös Sieppijärven kuuluisasta karhunkaadosta, joka tapahtui Heinävuoman jängän länsipuolisessa Kuurusenvaarassa vuoden 1870 tietämällä. Vaara sai todistaa, kuinka miehiä meni karhun kaatoon kuin sotaan ikään ja haavoittuneita kannettiin kotiin kuin sodasta ainakin. Taistelu kesti kolme päivää ja Sieppijärven miehet selvisivät mittelöstä lopulta voittajana. Mukana oli mm. Salomon Satta eli Käki-Salkko, joka oli kertomassa legendaarisesta metsästysretkestä Paulaharjulle hänen kerätessään kansanperinnettä 1920-luvulla. Karhun kaatoon osallistuivat lisäksi esimerkiksi Filpan Jussa, Kankaan lisko, Aapon Olli sekä muita kylän miehiä, Kurua, Koskenniemeä ja Hietasta.

Monet kylän alkuvaiheisiin liittyvistä tarinoista, joiden näyttämönä Ylisenvaaran lähimaisemat ovat toimineet, on tallentanut myös Aki Ollikainen. Hän on kirjoittanut Sieppijärven kylästä erittäin kattavan tietoteoksen ROUTALATTIAT Sieppijärven kylän vaiheita läpi vuosisatojen.

Sieltä voit lukea tarkemmin Sieppi-äijästä ja häneen liittyvästä suullisesta perimätiedosta. Siellä mainitaan hänen mm. vierailleen usein kaltiolla lähellä Pohjasenvaaraa. Siellä kerrotaan myös miten Riikin jaon (Haminan rauha) jälkeen niittymaat myytiin paikallisille asukkaille ja niitä myivät "houvit". Voit lukea miksi paikallisten keskuudessa jäi erityisesti mieleen huonosti suomea puhuva "Nenätön houvi". Lisäksi tietoa Ylisenvaaran seudun tapahtumista ja etenkin niihin kytkeytyvistä suvuista sekä henkilötarinoista löytyy Helena Liikamaan kokoamasta Satan sukukirjasta.

Teksti: Reeta Ikonen 2021

Opasteen sijainti: ETRS-TM35FIN P: 7454209.983, I: 366658.395

Opintokysymyksiä:

17. Kenen kerrotaan johdattaneen Köngäsen ruukin väkeä heinätöihin Sieppijärvelle ja milloin? Millä suunnalla ruukki sijaitsi?
18. Kuka kuuluisaksi tullut pappi vihittiin Pajalan kirkkoherraksi samana vuonna, kun Ylisessävaarassa kolmiomitattiin Struven pistettä?
19. Minkä eläimen pyynti vaati hyvää yhteistoimintaa kylän miesten kesken 1870-luvulla?

Sieppijärven metsien hyödyntämisellä on pitkät perinteet. Tervanpolttoa harjoitettiin kaupallisessa mielessä 1800-luvun alkupuolelta aina siihen asti, kunnes metsätyöt tarjosivat paikallisille paremman ja turvallisemman elannon. Ruotsalaiset sahat ulottivat jo 1870-luvulla ostotoimintansa myös Suomeen, jolloin metsien hakkuuta koskevia rajoituksia alettiin purkaa. Tuosta ajanjaksosta voidaankin katsoa myös Sieppijärven metsien laajamittaisen kaupallisen hyödyntämisen alkaneen.

Hakkuissa otettiin talteen vain sahapuut 1800-luvun lopussa ja uuden vuosisadan alussa, eli puhuttiin harsintametsätaloudesta. Sahatukit uitettiin Naamijokea pitkin Tornionjokeen ja sitä pitkin edelleen Tornion Hellälään, jossa tapahtui puiden erottelu. Tuolloin Kemissä toimi vuonna 1893 perustettu Kemi-yhtiön saha ja Kuusiluodossa Kurt-yhtiön saha.

Kuitupuun uitto aloitettiin, kun Kemi-yhtiö perusti selluloosatehtaan Perämeren pohjukkaan vuonna 1919. Kysyntä kasvoi edelleen Veitsiluotoon perustetun uuden sahan ja tehtaan myötä 1920-luvulla. Hakkuita tehtiin myös Sieppijärvellä ja sen lähikylissä. Hakkuut työllistivät ison joukon metsätyömiehiä ja hevosia. Hakkuut olivat pääosin siemenpuuhakkuita, pieniä avohakkuitakin tehtiin, sekä jonkin verran myös kasvatushakkuita. Venerovassa tehtiin määrämittahakkuita vuonna 1946, Vaattovaaran ja Venevaaran hakkuut alkoivat 1950-luvun loppupuolella. Kun tiestöä rakennettiin ja parannettiin, alettiin osa puutavarasta kuljettaa kuorma-autoilla välilanssiin Sieppijärven jälle kevään uittoa odottamaan. Vielä nykyisinkin Sieppijärven pohjasta nousee ylös vanhoja hyvin säilyneitä pöllejä, joissa näkyy myös omistajan leima.

Kaikki metsätyöt tehtiin miestyönä 1900-luvun alkupuolella ja metsäkuljetus pääasiassa hevosilla, joskus jopa poroilla. Moottorisahat ilmestyivät metsiin 1950-luvulla, tuolloin alettiin kuljetuksissa käyttää myös metsätraktoreita ja kuorma-autoja. Osa sahapuista kuljetettiin suoraan Kemin sahoille 1960-luvun loppupuolella. Kolarin radan valmistumisesta (1966) lähtien valtaosa alueen puutavarasta kuljetettiin junalla Koivumaan seisakkeen ja Sieppijärven aseman kautta Kemin tehtaille. Tornionjoen uiton loputtua 1971 kuljetukset siirtyivät kokonaan kumipyörille ja rautatielle. Nykyisin Kolarin radan puutavaran lastauspaikat sijaitsevat Kolarissa ja Pellossa. Sieppijärvenkin metsiin 1980 luvun loppupuolella tulivat voimallisesti monitoimikoneet, joilla hakkuut pääsääntöisesti tehdään nykyisin.

Uudistamishakkuiden myötä alettiin maanpintaa muokata taimettumisen varmistamiseksi ja kylvön helpottamiseksi. Päämenetelmä oli kulotus 1950–1960 luvuilla. Isoja kulotuskohteita oli mm. Ritolaessa, Kuurusenvaarassa, Korkealehdossa ja Jalomaassa. Siikamännikössä oli iso metsäpalo 1962, salaman sytyttämä metsäpalo poltti lähes koko alueen.

Kuokkalaikutus ja istutus otettiin käyttöön 1950-luvun loppupuolella, ensimmäiset Metsähallituksen istutukset tehtiin Saarijärvenkuusikossa avojuuritaimilla. Taimet oli pakattu 2000 kappaleen käärepakkauksiin. Työmaille ilmestyivät pillarilaikkurit 1960-luvun puolivälissä, jolloin kuokkalaikutus sai väistyä. Paksukunttaisille uudistusalueille kehitettiin uusi maanmuokkaus eli auraus, josta tulikin 1970–1980 luvun valtamenetelmä. Äestyksen osuus ohutkunttaisilla maapohjilla alkoi kasvaa 1980 luvulla, seuraavina vuosikymmeninä alettiin kehittää entistä kevyempiä menetelmiä. Katkoäestys, laikutus, kaivurihara ja kääntömätästys tulivat äestyksen rinnalle 2000-luvulla, nykyisin aurauksen osuus maanmuokkauksista on melko pieni.

Sieppijärven Ylisenvaaran alue, jossa Struven ketjun mittauspiste sijaitsee, on pääosin kuivahkoa kangasta eli puolukkatyyppejä, jonkun verran löytyy myös tuoretta kangasta eli mustikkatyyppejä. Puusto on pääosin mäntyä, jonkun verran löytyy myös koivua. Puustoa kuviolla on 140–160 m³/ha, männyn ikä on 120–145 vuotta. Tuoreita hakkuujälkiä ei ole, vanhoja kirveellä kaadettujen puiden kantoja alueelta löytyy jonkun verran, todennäköisesti hakkuut tehty 1900 luvun alkupuolella. Alueelta löytyy myös palokantoja, tämä alue niin kuin suurin osa Lapin metsistä on palanut aikoinaan ja tilalle on noussut uusi metsä.

Muuten Ylisenvaaran ympäristössä on tehty runsaasti hakkuita niin metsurityönä moottorisahalla kuin monitoimikoneilla eli motoilla. Hoidetut taimikot ja harvennetut nuoret metsät ovat parhaimpia hiilen sitoja metsissämme.

Teksti: Kari Koivumaa 2021

Opasteen sijainti: ETRS-TM3FIN P: 7454014.420, E: 366962.395

Lähteitä:

Lauttojen laskusta irtouittoon (Jarl Sundqvist 1967)

Kolarin alue-ekologinen suunnitelma (Metsähallitus 2000)

Bruno Eelis Koivumaa, muistitieto

Kari Kullervo Koivumaa, muistitieto

Struven kolmiomittauslinjoilta hakattiin puustoa kirveillä jo 1840-luvun lopulla. Ovatko nämä Lakitien varren vanhanvanhat kannot kenties jo siltä ajalta? Kuva H. Oksala 2021.

Opintokysymyksiä:

20. Mikä oli tärkeä metsien tuote ennen kaupallisen metsätalouden alkua?

21. Milloin Sieppijärven ympäristön metsien hakkuut alkoivat?

22. Mistä ensimmäiset tukkipuun ostajat tulivat?

23. Milloin tukinuitot alkoivat Kolarissa ja Sieppijärvellä, ja minne tukit uitettiin?

24. Mihin tarkoituksiin puutavaraa alettiin tarvita yhä enemmän?

Einari livari alkoi puuhaamaan sahaa, myllyä sekä sähkövoimalaitosta kyläläisten kanssa vuonna 1940 Sieppijärvellä Naamijoen Saarikoskeen, sillä valtakunnan verkko oli kaukana tavoittamattomissa. Sähkövoimalaitos valmistui sahalle ja myllylle voimanlähteeksi 1941. Linjoja vedettiin kylälle ja jonkin verran ympäristöön. Koska vettä oli usein suhteellisen vähän Naamijoessa, niin voimalaitoksen tuottama sähkö ei riittänyt kovin laajalle alueelle.

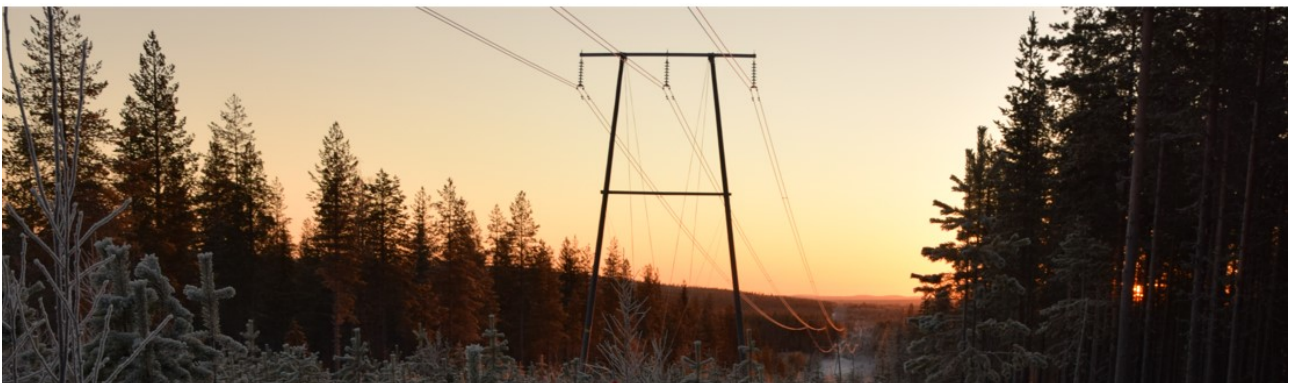
Sieppijärven Sähkö Oy perustettiin myöhemmin. Se alkoi vastaamaan sähköjen jakelusta ja piti verkoston kunnossa. Sähköyhtiö rakensi katuvalotkin Ylisenvaaraan asti.

Valtakunnan verkkoa laajennettiin vuosien varrella Sieppijärvellä ja siitä Ylisenvaaran yli Kolariin. Uusi korkeajännitelinja rakennettiin Pellosta Sieppijärvellä vuonna 1962 ja myöhemmin Kolariin. Sieppijärven Sähkö Oy osti sähkön Tornionlaakson Sähköltä, kun omaa voimalaitosta ei enää ollut. Sieppijärven yhtiö myytiin Tornionlaakson Sähkö Oy:lle vuonna 1969.

Verkostoa piti jälleen vahvistaa tunturialueen sähköntarpeen lisääntyessä. Niinpä uusi korkeajännitelinja rakennettiin Pellosta Sieppijärvellä ja Ylisenvaaran kautta Kolariin vuonna 2009.

Teksti: Pekka Vaattovaara 2021

Opasteen sijainti: ETRS-TM35FIN P: 7453717.753, I: 367176.395

Ylisenvaaran sähkölinja, näkymä lounaaseen. Kuva Jarno Niskala 2021.

Opintokysymyksiä:

24. Milloin Sieppijärvellä saatiin sähkö ensi kertaa?
25. Mikä oli tämä Sieppijärven varhaisin sähkövoiman lähde?
26. Millä tavoin Sieppijärven Sähkö Oy kunnostautui tehtävässään?